

Pandemi Döneminde Çocuk Mahpuslar ve Mahpus Anneleriyle Tutulan Çocuklar

Türkiye’de Koronavirüs salgını dolayısıyla alınan önlemler ve mevzuat düzenlemeleri, hapisanelerde de uygulama değışikliğı yaratmıştır. Şu ana kadar çocuk mahpuslara dair bir vaka gündeme getirilmese de hapisanelere erişimin zorluğu ve dolayısıyla alanın şeffaf olmaması bu tür bilgi paylaşımlarında her zaman gözetilmelidir.

Adalet Bakanlığı’nın Aldığı Önlemler

Hapishaneler için Adalet Bakanlığı’nın bu süreçte aldığı önlemler, mahpuslarla dışarıdaki insanların temasını keserek başlamıştır. Aile ziyaretleri başlangıçta tamamen kaldırıldı, bunun yerine haftada fazladan 10 dakika daha telefon görüşmesi tanındı. Böylece mahpuslar, 20 dakikalık telefon görüşmesi hakkına sahip oldular. Daha sonra önlemler yeniden gözden geçirilerek iki haftada bir ziyaretçi görüşü başlatıldı. Ortak etkinlikler iptal edildi. Çok acil olmadığı müddetçe hastane sevkleri yapılmadı; ilaç ihtiyacı olan mahpuslar, dilekçe yazarak ve doktorun muayenesi gerçekleşmeden ilaç aldı ya da alamadı. Hapishanelere önlemler sonrasında giren mahpuslar, 14 gün karantinada tutuldu. Karantina koşullarının kapasitesi yeni hapsedilmeler ve pozitif vakalar dolayısıyla arttıkça aslında bir yandan hastalık riski de artmış oldu. Adalet Bakanlığı, tutuklu ve hükümlülere ihtiyaçları kadar temizlik ve hijyen malzemesinin ücretsiz verildiğini duyurdu¹. İnfaz koruma memurları, bir süre 14 gün ailelerinden uzakta izolasyon-14 gün çalışma, bir süre sonra ise 14 gün evde izolasyon-14 gün çalışma olarak vardiya sistemine tabi çalıştılar².

Adalet Bakanlığı Tarafından Alınan Önlemlerin Hapishanedeki Çocuklara Yansıması

¹ <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumlarında-kovid-19-tedbirleri-tizlikle-uygulanıyor11092020025744>

² <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumlarında-kovid-19-pandemi-surecine-dair-kamuoyu-aciklamasi17062020045113>

Alınan önlemler, salgın riskini ortadan kaldırmaya yönelik olsa da tecrit şartlarını ağırlaştırmıştır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, çocuk mahpuslara yönelik bilgilendirme bu dönemde yok denecek kadar az olmuştur. Çocuklara, Koronavirüs'ün ne olduğu veya temas ederken nelere dikkat edilmesi gerektiği ile ilgili bilgi verilmediği gözlenmiştir. Aynı zamanda çocuklara, ailelerinin dışarıdaki yaşam koşullar hakkında da bilgi verilmediği ve bakanlığın bunun organizasyonunu üstlenmediği görülmüştür. Çocukların, ailelerinin sağlıklarından endişe ettiği, pandemi sürecinde sınırlı olarak başlanan ziyaretçi görüşlerine gelmelerini istemedikleri öğrenilmiştir. Sivil toplum örgütleri ve çocuk hakları aktivistleri, alınan önlemlerin çocukların yararını gözetir şekilde düzenlenmesi ve çocukların tahliye edilerek güvenli yaşam alanlarına ulaşmalarının sağlanması çağrısında bulunmuştur³.

Türkiye hapishanelerindeki pek çok çocuğun ailelerinden uzakta tutulduğu ve aile görüşlerinin seyrek gerçekleştiği, bilinen bir gerçektir. Görüşlerin kaldırılarak telefon haklarının artırılması, normal koşullarda da ziyaretçisi olmayan çocuklar için, her zaman uygulanabilecek bir çözüm yöntemi olarak karşımıza çıkmıştır. Ancak, hapishanedeki her şeyin paralı olduğu dikkate alındığında bu ekstra görüşme hakkından faydalanabilen çocuklar, telefon kartı alabilen çocuklar olmuştur.

Ortak etkinliklerin ve dışarıdaki çeşitli öğrenci kulüpleri ile izleme kurullarının ziyaretlerinin iptal edilmesi, tecritin daha da hissedilmesine neden olmuştur. Çocuklar, tüm günlerini yalnızca koşullarda geçirmek zorunda kalmıştır. Tecritin hem çocuklar hem de infaz koruma memurları üzerindeki etkisi ile içeride yaşanabilecek akran şiddeti riski, işkence ve kötü muamele vakaları açısından sivil toplumda kayda değer bir endişe doğurmuştur. Bu süreçte çocukların hijyen malzemelerine ücretsiz ulaşım ulaşamadığıyla ilgili bir teyit alınamamış fakat hapishanelerin genelinden alınan başvurularda konuya ilişkin, hapishane idareleri tarafından bir standardın sağlanmadığı öğrenilmiştir⁴.

Dışarıyla içerinin temasının kesilmesi, vakitlerinin bir kısmını dışarıdaki yakınlarının yanında geçirebilen 0-6 yaş arasındaki çocukları da etkilemiştir. Çocuklar, dışarıdaki yakınlarının yanına verilmemiştir; kapalılık halinin artması ve tüm günün koşullarda geçirilmesi, 0-6 yaş

³ http://cisst.org.tr/basin_duyurulari/salgin-hastaliklar-ve-hapishanedeki-cocuklar-covid-19/

⁴ <http://cisst.org.tr/tcps-yayinlari/raporlar/covid-19-raporlari/>

arasındaki çocuklar için de tecritin artması anlamına gelmiştir. Pandeminin başından beri risk grubu sayılmadıkları için pandemi şartları altında çocukların iyilik halleri göz ardı edilmiştir.

Sivil toplum, Koronavirüs dolayısıyla tahliye çağrısı yaparken Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 14 Nisan 2020’de kabul edilmiş fakat bu değişiklikler, Koronavirüs tedbirlerinden ziyade uzun zamandan beri infaz yasasında beklenen değişiklikler olarak meclisten geçmiştir. Değişiklikler dolayısıyla çocuk mahpusların -aldıkları cezaya göre- tahliye olmalarının önü açılrsa da aslında bu yeni düzenlemelerle çocuklar için yeni disiplin cezaları, ödüller, kimi suçların cezalarında ağırlaştırma gibi pandemi süreci ile ilgili olmayan değişiklikler de yapılmıştır. Yapılan yasa değişikliği, bu yönüyle eleştirilmiştir. Eleştirilerin temelinde ise, değişikliği uzun süreden beri beklenen mevzuat düzenlemesinin aceleye getirilmesi ve sivil toplumun sürecin dışında bırakılması yer almıştır.

Koronavirüs tedbirleri kapsamında çocuklar için sonuç doğran yeni düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

- 30 Mart 2020’ye kadar işlendiği iddia edilen suçlar için 12-15 yaş arasında hapisanede geçen her bir (1) gün, üç (3) gün olarak, 15-18 yaş arasında hapisanede geçen her bir (1) gün iki (2) gün olarak sayılmıştır. Böylece kişilerin yaşları dolmuş olsa da çocukken hapisanede geçirdikleri sürelerin oran olarak değişiklik göstermesi, koşullu salıverilme sürelerini yaklaştırmıştır.
- Kimi suçların koşullu salıverilme süreleri çocuklar için ayrıca düzenlendi. Örneğin uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticaretinden ya da Terörle Mücadele Kanunu’na muhalefetten hüküm alan çocukların koşullu salıverilme süreleri, yetişkinlerin koşullu salıverilme sürelerine göre daha düşük oranla belirlendi.
- Anneleriyle kalan çocuklar için hapis cezasının geri bırakılma süresi çocuğun altı (6) aylık olmasından 1 yıl 6 aylık olmasına ötelendi.

Bu tedbirler için dikkatten kaçırılmaması gereken nokta, düzenlemelerin **hükümlüler** için geçerliliğinin olmasıdır. Zira, tutuklu (*yargılaması devam eden*) mahpusların haklarındaki suç iddiası kesinleşmediği için koşullu salıverilme süreleri de hesaplanamayacak ya da haklarında

henüz bir ceza olmadığı için cezanın infazı geri bırakılamayacaktır. Bu sebeple pandemi sürecinde yapılan bu düzenlemeler, yargılaması devam eden kişileri etkilemediği gibi yeni tutuklamalarla da karşılaşıldı. Özellikle salgın esnasında anneleriyle birlikte hapishaneye giren 0-6 yaş arası çocuklar kamuoyunda gündeme getirildi⁵.

CİSST'in Pandemi Döneminde Hapishanedeki Çocuklara ve Bu Çocuklarla İlgili Bilgilere Erişimi

CİSST, danışma hattı ve mektuplaşma faaliyetleriyle pandemi sürecinde mahpuslardan ve ailelerinden hak ihlali başvuruları almaya devam etmiştir. Hem çocuklar ve çocukken içeri girdiği için son düzenlemelerden yararlanan gençler hem de danışma hattını arayan aileler, çocukların koşullu salıverilme sürelerinin yanlış hesaplanması, idare ve gözlem kurullarının verdikleri kararların hak ihlaline sebep olması ve çocukların ailelerine yakın yerlerde tutulmasıyla ilgili başvurularda bulunmuş ve bilgi almışlardır. Şunu belirtmek gerekir ki, çocuk mahpusların yeni düzenlemelerle tahliye olma veya açık ceza infaz kurumuna geçme ihtimalleri, pandemi şartlarında sağlıklı tutulma taleplerinin önüne geçmiştir. Yeni infaz düzenlemeleriyle tahliye olan fakat ailesinden uzaktaki bir hapishanede tutulan çocuklardan birinin, ailesi ekonomik imkansızlıklar nedeniyle kendisini gelip alamadığı için bir görevli nezaretinde ailesinin yaşadığı şehre götürüldüğü bilgisi, aile tarafından paylaşılmıştır.

Pandemi döneminde anneleriyle hapishanede tutulan çocuklar hakkında kamuoyu yaratmak üzere sivil toplum örgütleri ortak hareket etmiş ve çocuklarla annelerinin tahliye edilmeleri için çağrıda bulunmuştur.

CİSST, bir yandan da bilgi edinme başvuruları yaparak pandemi sürecinde çocukların tutulma istatistikleri ve yeni düzenlemelerden nasıl yararlandıklarını hakkında bilgi toplamaya çalışmıştır. CİSST, yaptığı bilgi edinme başvurularına veri içeren yanıt alamazken,

- *Yeni infaz düzenlemelerindeki infazın ertelenmesi, koşullu salıverilme sürelerinin ve denetimli serbestlikten yararlanma şartlarının değişmesi dolayısıyla annesiyle tutulan kaç çocuğun tahliye edildiği,*

⁵ http://cisst.org.tr/basin_duyurulari/yuzunuzu-cocuklara-donun-tutuklu-bulunan-eylem-oyunlu-ve-2-cocugu-derhal-serbest-birakilsin/

- *Bu tahliyelerin ardından 0-6 yaş arası kaç çocuğun Türkiye hapishanelerinde tutulduğu,*
- *Eylül 2020 itibariyle kaç çocuğun eğitimevi, çocuk hapishanesi ve yetişkin hapishanesinde ayrı ayrı belirtilmek üzere tutulduğu ve cinsiyet dağılımlarının ne olduğu soruları, kurum içi işleyişle ilgili olup kamuoyunu ilgilendirmediği gerekçesiyle cevaplanmamıştır.*

12-18 ve 18-20 yaş arası mahpus gruplarından kaçının yeni infaz düzenlemeleri dolayısıyla tahliye edildiği ve bu tahliyelerin ardından Türkiye hapishanelerinde kaç çocuk ve kaç gencin tutulduğu soruları ise özel bir araştırma gerektirdiği gerekçesiyle cevaplanmamıştır.

Bilgi edinme başvurularına veri içeren yanıt alınamaması sebebiyle yeni düzenlemelerden kaç çocuğun faydalandığı da öğrenilememiştir.

Sonuç

Pandeminin yarattığı riskler hapishanelerde yeni önlemlerin alınmasını sağlamış ancak bir yandan da tecridin artmasına neden olan bu önlemlerin mahpusların tutulma şartlarına ve dolayısıyla iyilik hallerine nasıl yansıdığı göz ardı edilmiştir. Çocuklara ulaşmanın ve çocuk katılımının sağlanmasının son derece güç olduğu hapishane çalışmaları bu önlemlerin getirdiği sınırlılıktan olumsuz etkilenmiştir. En son noktada ortaya çıkan sonuçlar, çocukların yalnızlaşması, çocuklar hakkında kamuoyu ile bilgi paylaşılmaması ve alındığı belirtilen önlemlerin farklı gerekçelerle – suç tipi, tutuklu-hükümlü ayrımı ekonomik durum, ailelerine uzaklık gibi - her çocuk için eşit etki yaratmaması olmuştur.